

Koncepcja pedagogiczna Celestyna Freineta

Celestyn Freinet był jednym z najwybitniejszych pedagogów nowatorów XX wieku. Urodził się w biednej rodzinie chłopskiej w 1896 roku. Ze środowiska wyniósł umiejętność współżycia z przyrodą, zdrowy chłopski rozsądek oraz nawyk pracowitości. Kształcił się jako nauczyciel, ale edukację niespodziewanie przerwał mu wybuch I wojny światowej. Powrócił z niej jako inwalida. Lekarze nie dawali mu szans na wyzdrowienie, toteż postanowił jak najlepiej wykorzystać swoje życie. Wrócił do pracy w szkole. Z powodu niedostatecznego przygotowania do zawodu zaczął wprowadzać innowacje organizacyjne i metodyczne do swego nauczania. Dodatkowo dokształcał się, szukając odpowiedzi na nurtujące go pytania. Został jednak zwolniony z pracy pod pretekstem złego stanu zdrowia. Dzięki swoim skromnym oszczędnościom i pomocy rodziny i przyjaciół wybudował małą szkołę w Vence. Szkoła ta stała się wkrótce ośrodkiem nieustannie rozwijającego się, unikalnego ruchu pedagogicznego i jest nim po dziś dzień. Freinet do końca swego życia kontynuował swoje dzieło odnowy szkoły. Zmarł w 1966 roku. (Semenowicz, 1980, s. 11-15).

Celestyn Freinet głosił dość osobliwą filozofię na życie (Lewin, 1986, s. 110- 116), mianowicie że wiedza - żywa, zdobywana i przeżywana staje się czynnikiem rozwoju osobowości młodego człowieka, wpływa na myślenie i działanie ludzkie. Każda inna droga przyswajania wiedzy, zwłaszcza ta, która polega na mechanicznym jej wtłaczaniu wbrew potrzebom i zainteresowaniom jednostki, prowadzi do ograniczenia potencjału życiowego. Zgodnie z koncepcją Freineta, poznawanie i opanowanie rzeczywistości człowieka dokonuje się przez intelekt, emocje i przez instynkty, a zatem dokonuje się niejako całą osobowością – w dużej mierze intuicyjnie, droga stałych poszukiwań i stałego eksperymentowania. Takie wewnętrzne ogarnianie i wchłanianie rzeczywistości sprawia, iż przenika ona w głąb człowieka, kształtuje jego inteligencję, postawy, osobowość, wpływa na zachowanie.

„ Szukanie po omacku” stanowi główne pojęcie psychologicznej koncepcji Freineta i zakłada, że każdy akt działania przynoszący sukces pozostawia trwały ślad w jednostce i skłania ją do ponawiania takich działań, natomiast poszukiwania kończące się niepowodzeniem wywołują w jednostce zahamowania, tworzą bariery i zniechęcają do podejmowania dalszych inicjatyw. W swej koncepcji pedagogicznej Freinet twierdzi, że czas poświęcony na szukanie po omacku, próbowanie, eksperymentowanie nie jest trwonieniem sił

i energii, lecz stanowi podstawowy warunek rozwoju i dojrzewania człowieka. Pojęcie po omacku dla Freineta oznaczało jeszcze przypadkowe natrafianie na różne przedmioty i zjawiska życia w trakcie samodzielnych doświadczeń i poszukiwań. Dziecko samo mogło robić wywiady, czytać, wybierać i porządkować materiały źródłowe (Semenowicz, 1980, s. 97).

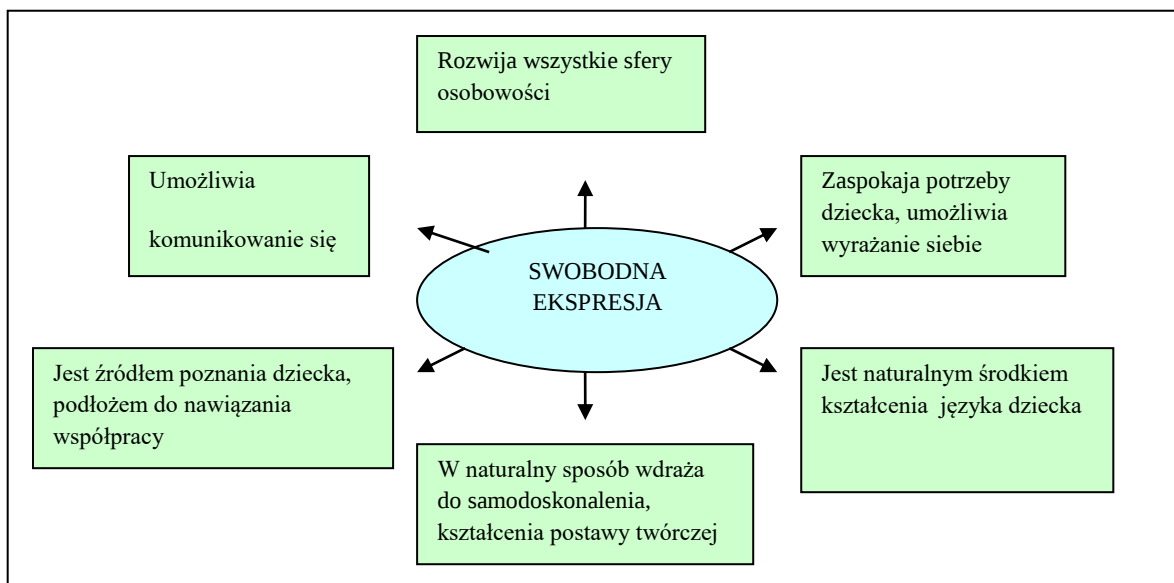
Freinet wyodrębnia trzy naturalne fazy rozwoju psychicznego:

- I faza – szukanie po omacku; obejmuje głównie okres od narodzin dziecka do początków wczesnej edukacji szkolnej.
- II faza – tzw. urządzenie się w otaczającym świecie; dziecko mając już pewien zasób doświadczeń, zaczyna po swojemu porządkować teren swojego życia i działania.
- III faza - dominuj zabawa – praca, potem praca- zabawa; jest to okres dojrzewania jednostki do podstawowych zadań życiowych i społecznych.

Freinet uczynił szkołę miejscem, w którym dokonuje się rzeczywisty rozwój osobowości ucznia. Klasy szkolne są laboratorium twórczej pracy dziecka i częścią życia społecznego. Szkoła jest naturalnym miejscem, gdzie uczeń może żyć, działać i rozwijać się poprzez szukanie po omacku (Lewin, 1986, s.119- 120). Rozwój ten będzie się odbywał się prawidłowo, jeżeli uczniowi stworzy się środowisko ułatwiające ten rozwój, a przede wszystkim pozwoli mu się na obserwację, wyrażanie siebie, komunikowanie innym swoich myśli i spostrzeżeń (*ibidem*).

Pedagogika C. Freineta uwzględnia wszechstronny rozwój dziecka, jego potrzeby, możliwości i naturalny sposób życia. Szanuje jego indywidualność i odrębność. Uczenie i wychowanie jest oparte na:

- dialogu i współpracy,
- odpowiedzialności i tolerancji,
- rozwijaniu wewnętrznej motywacji,
- samodzielnych i grupowych doświadczeniach,
- aktywnym współuczestniczeniu uczniów,
- zespoleniu ekspresji osobistej dziecka z różnymi formami pracy indywidualnej.

Rys.3. Główne elementy koncepcji pedagogicznej C. Freineta

Źródło: Łuczak, 2000, s. 9

Pedagogika C. Freineta zapewnia sukces każdemu dziecku, naturalne zdobywanie doświadczeń i nabywanie umiejętności radzenia sobie w różnych sytuacjach, umożliwia aktywny udział w życiu.

Feinet wielki nacisk położył na obserwację i poznanie dziecka na tle jego warunków środowiskowych. W procesie wychowania i nauczania kierował się zasadą indywidualizacji przy jednoczesnym korygowaniu i niwelowaniu niepożądanych postaw typu aspołecznego.

Podstawowe elementy pedagogiki Freineta to:

1. swobodna ekspresja,
2. metody naturalne;
3. wychowanie przez pracę,
4. spółdzielcze formy aktywności uczniów.

Kluczowym zagadnieniem w pedagogice Freineta jest swobodna twórczość uczniów, czego wyrazem są różne formy ekspresji artystycznej i praktycznej dzieci. Ekspresja dziecka może być wykorzystana do wyzwolenia w wychowankach postawy twórczej w różnych dziedzinach życia.

Freineta był jednym z pierwszych pedagogów, którzy zwrócili uwagę na ekspresję słowną w postaci swobodnych tekstów, gazetki szkolnej, korespondencji szkolnej. Słowo

uważał Freinet za niezawodny środek kształcenia czynnego języka uczniów, za najlepszy sposób nawiązywania kontaktów międzyludzkich.

W jego koncepcji dużo miejsca zajmuje też ekspresja artystyczna, która może zaspokoić wiele potrzeb psychicznych dziecka, może wyrównać jego niedosyt uczuciowy i pozwoli mu na osiągnięcie sukcesu (Semenowicz, *op.cit.*, s.21) .

W nauczaniu Freineta proponuje zastąpienie tradycyjnych metod przez metody naturalne, czyli odpowiadające naturalnym właściwościom potrzeby dziecka.

Dużą wagę przywiązywał Freinet do wychowania przez pracę, uważając, że jest ona koniecznością życiową związaną biologicznie z ustrojem człowieka. Praca ma być według niego bodźcem, motorem i celem istnienia (Semenowicz, *op.cit.*, s.32).

W swej koncepcji wychowania Freinet dużo uwagi poświęcił samorządnej organizacji życia w klasie, gdyż w trakcie wspólnego działania poszczególni członkowie zespołu klasowego poznają się nawzajem, uczą się wzajemnie pracować, planować, oceniać. W ten sposób kształcą swoją osobowość, uczą się współdecydowania i współodpowiedzialności. Aby ułatwić osiągnięcie tych celów, Freinet wprowadził nowe formy pracy szkolnej, które nazwał „technikami szkolnymi”.

Pojęcie technika pochodzi z języka greckiego (*tèchnê* - sztuka, rzemiosło) i oznacza celowy, racjonalny, oparty na teorii sposób wykonywania prac w jakiejś dziedzinie. Termin technika w założeniu Freineta obejmuje zarówno metodę, jak i urządzenia, narzędzia oraz ludzi, którzy umieją się nimi posługiwać. Podstawowymi technikami opracowanymi przez Freineta są:

- swobodne teksty dzieci i gazetka szkolna jako podstawa nauki języka ojczystego;
- „doświadczenia poszukujące” jako podstawa samodzielnej pracy uczniów w zakresie matematyki, przyrody, geografii, historii;
- planowanie pracy indywidualnej i zbiorowej przez uczniów pod kierunkiem nauczyciela,
- różnorodne formy ekspresji artystycznej (plastyczna, muzyczna, teatralna) i technicznej jako podstawa wychowania estetycznego i technicznego;
- referaty jako środek rozwijania zainteresowań oraz samokształcenia;
- korespondencja i wymiana międzyszkolna jako podstawa szerokich kontaktów społecznych;

- fiszki autokreatywne.

Podstawową techniką związaną z drukarnią szkolną (dzisiaj taką rolę pełni ksero) jest gazetka szkolna. Gazetka szkolna opiera się na swobodnych tekstach, których treść dotyczy przeżyć dziecka. Ważna jest tutaj rola nauczyciela, który powinien z szacunkiem i zainteresowaniem podchodzić do każdego tekstu i stwarzać wszystkim szanse na opublikowanie go w gazetce. Zarówno korespondencja międzyszkolna, jak i gazetka szkolna wymaga starannego opracowania. Dlatego często sięga się po techniki drukarenki szkolnej, aby teksty przygotowane przez uczniów ładnie prezentowały się na łamach szkolnej gazetki.

Ciekawą formą gazetki jest gazetka wychowawcza. W klasach dysponujących własnym lokalem jest to gazetka ścienna. Tam, gdzie z tego samego pomieszczenia korzysta kilka klas, przybiera ona charakter zeszytów i kopert, w których dzieci wyrażają swoje sądy i opinie dotyczące różnorodnych spraw związanych z życiem w klasie i umieszczają swe uwagi. Gazetka wychowawcza zawiera trzy działy:

1. Winszujemy – Dziękujemy.
2. Krytykujemy.
3. Życzymy sobie – Proponujemy (Semenowicz, 1980, s. 119).

Fiszki autokreatywne są to kartoniki z zadaniami dla uczniów i kartoniki z prawidłowymi odpowiedziami. Zadania mogą dotyczyć wiadomości gramatycznych lub tematu lekcji. Każdy uczeń pracuje samodzielnie, bierze jedno zadanie i wykonuje je w specjalnym zeszycie. Po wykonaniu zadania odnosi kartonik i bierze kartonik z prawidłową odpowiedzią. Fiszki można wielokrotnie wykorzystywać, wzbogacać, zmieniać przykłady. Tabela 8 zawiera przykładową fiszkę.

Tab 8. Przykład fiszki autokreatywnej

FISZKA A - ZADANIE	FISZKA B - WYKONANIE
Dopisz przeczenie „nie” do podanych czasowników mam - nie mam piszę - piszę znalazła - znalazła	mam - nie mam piszę - nie piszę znalazła - nie znalazła mówi - nie mówi

mówi - mówi Uzupełnij zdanie: „Nie” z czasownikiem piszemy..... .	„Nie” z czasownikiem piszemy osobno.
--	--------------------------------------

Źródło: opracowanie własne

W klasie Freinetowskiej nie ma podręczników, jednak Frinet radzi nauczycielom, aby pracować także z wykorzystaniem literatury pięknej. Jego zdaniem uczeń musi mieć stały kontakt z poezją i prozą na wysokim poziomie artystycznym. Nauka języka ojczystego opiera się przede wszystkim na swobodnym tekście dziecka, drukarni, korespondencji międzyszkolnej i lekturze wybranych pozycji literackich. Wiadomości z gramatyki i ortografii nabywają dzieci w sposób naturalny w trakcie działania.

Dobry nauczyciel planuje swoją pracę. Punktem wyjścia podczas planowania pracy dydaktyczno- wychowawczej jest wszystko, co wiąże się z życiem uczniów, co budzi ich zainteresowanie. W klasach freinetowskich ogólny plan pracy rocznej sporządzony jest przez nauczyciela i stanowi rejestr zadań przewidzianych programem nauczania dla poszczególnych klas. Nauczyciel przygotowuje też plany miesięczne, uwzględniając zainteresowania uczniów wywołane treścią swobodnych tekstów, pytaniami korespondentów związanymi z różnymi wydarzeniami z życia klasy i środowiska. Na tej podstawie cała klasa wspólnie z wychowawcą opracowuje tygodniowy plan pracy.

Przewiduje się dwa rodzaje planów:

- Ogólne, które uwzględniają program szkolny, potrzeby środowiskowe, aktualne wydarzenia w kraju i na świecie;
- Indywidualne, do których uczeń wpisuje zadania i pracę, które zamierza sam wykonać i za które przyjmuje odpowiedzialność.

Tab. 9. Przykładowy plan pracy indywidualnej i zbiorowej

Temat: Poznajemy ulice naszego miasta.

Dzieci zapisują nazwy ulic w Miecia, które znają, porządkując je wg alfabety. Grupują wg znaczenia (np. nazwiska ludzi, kwiaty, zawody...). Zaplanowanie pracy indywidualnej i zbiorowej.

nazwa ulicy	pytanie	źródło	dokumentacja	Kto to zrobi?

Plan pracy tygodniowej

zadanie	źródło informacji	Kto wykona?

Źródło: Łuczak, 2000. s.29.

Nauczyciel pomaga zaplanować dzieciom swoją pracę, znając ich poziom wiedzy i umiejętności. Plan indywidualny daje uczniowi pewną swobodę w rozporządzaniu swym czasem w ciągu dnia. Z planowaniem pracy wiąże się problem kontroli i oceny pracy i postępów ucznia. Wyróżnia się trzy formy kontroli:

1. Samokontrola – poprzez sprawdzanie wykorzystania planu pracy. Często w piątek uczniowie prezentują wykonane w ciągu tygodnia prace.
2. Karnet szkolny ucznia to rodzaj dzienniczka, a raczej „tygodnika”, w którym wkleja się grafiki postępów, odznaki uzyskanych sprawności, uwagi nauczyciela. Wychowawca ma duplikaty karnetów, na które wpisuje także informacje o zachowaniu się dziecka. Jest to element dokumentacji pracy nauczyciela.
3. Dyplomy sprawności mają na celu zmobilizowanie dzieci do maksymalnego, zgodnie z ich możliwościami, opanowanie sprawności

w jakiejś dziedzinie. Zdobywanie ich może być indywidualne i zbiorowe.

Uczeń starający się o daną sprawność musi wykonać szereg prób

praktycznych, zrobić jakiś przedmiot, napisać referat, wykonać plan.

Specjalna odznaka danej sprawności zostaje wklejona do karnetu

ucznia i stanowi rodzaj dokumentu.

Koncepcję pedagogiczną C. Freineta opiera się na niezmiennych zasadach (pewnikach). Pewnikiem jest to, że dziecko:

- ma taką samą naturę jak człowiek dorosły;
- zachowanie się dziecka w szkole jest uwarunkowane konstrukcją psychofizyczną i stanem zdrowia;
- lubi prace indywidualną lub w małym współdziałającym zespole;
- lubi pracować bez przymusu, gdyż przymus działa paraliżująco;
- każda praca jaka wykonuje powinna być umotywowana;
- nie męczy się taką pracą, która wiąże się z jego życiem;
- nie lubi nadmiernej kontroli i kary: zwłaszcza kary są błędem i upokarzają;
- sukcesy uskrzydla;
- najlepiej zdobywa wiedzę przez doświadczenie;
- potrzebuje szacunku i poszanowania godności (Łuczak, 2000, s.44-46).

Pewniki, o których mowa, zabezpieczają dziecko przed niepowodzeniem szkolnym i szkodliwymi dla jego rozwoju konsekwencjami. W przypadku uczniów, którzy mają na swoim koncie porażki, tylko terapia pedagogiczna może przełamać złą passę (Doroszewska, 1989, s.678-679).

BIBLIOGRAFIA:

1. Filipiak E, Smolińska-Rębas H. (2000). Od Celestyna Freinet do edukacji zintegrowanej w poszukiwaniu modelu wczesnej edukacji, czyli o tym jak organizować sytuacje edukacyjne wyzwalające aktywność własną dziecka. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane WSP w Bydgoszczy.
2. Lewin A. (1986). Tryptyk pedagogiczny Korczak Makarenko Freinet. Wychowanie. Warszawa: Nasza Księgarnia.
3. Łuczak B.(2000). Nauczanie integralne w klasach I- III z wykorzystaniem technik Freineta. Poznań: Oficyna Wydawnicza G&P.
4. Sękowska Z.(2001). Wprowadzenie do pedagogiki specjalnej
5. Semenowicz H. (1980). Freinet w Polsce. Próby realizacji koncepcji pedagogicznej C. Freinet w szkole polskiej. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.